

Bezpieczeństwo w przestrzeni publicznej

dr inż. arch.

ADAM SINIECKI

Politechnika Poznańska

Wydział Architektury

ORCID: 0000-0003-1622-3471

Artykuł stanowi wprowadzenie do badań prowadzonych na Wydziale Architektury Politechniki Poznańskiej. Ich celem jest opracowanie katalogu działań projektowych zwiększających bezpieczeństwo w przestrzeni publicznej.

Bezpieczeństwo jest ważnym aspektem ludzkiego istnienia. Odnosi się do stanu ochrony przed każdym rodzajem niebezpieczeństwa i jest niezbędne do prowadzenia zdrowego i satysfakcjonującego życia. Obrażenia fizyczne, trauma emocjonalna czy inne negatywne doświadczenia mogą wpływać na komfort i samopoczucie.

Bezpieczeństwo jest pojęciem złożonym. Świadczyć o tym może mnogość definicji, zarówno w aspekcie analizy stosunków międzynarodowych, jak i różnych stref życia człowieka.

W ogólnym znaczeniu jest to „stan braku zagrożenia (...), jest praktyką wypracowywania rutynowych działań wspierających zaufanie w społeczności” [1]. Jest na pewno odczuciem subiektywnym, zależnym od osoby. Szczególnie jeśli mowa o środowisku zbudowanym, w którym człowiek przebywa.

Dla jednostki najważniejsze jest bezpieczeństwo osobiste. Codzienna ochrona obejmuje takie rzeczy, jak bycie świadomym swojego otoczenia, unikanie niebezpiecznych sytuacji, wiedza, jak reagować w sytuacjach awaryjnych, jak również profilaktyka i przeciwdziałanie. Natomiast bezpieczeństwo w miejscu pracy może obejmować zapewnienie odpowiedniego sprzętu ochronnego i szkolenia, utrzymanie bezpiecznych warunków pracy oraz zapewnienie zdrowego

pod kątem zdrowia psychicznego środowiska pracy, w tym zdrowych relacji międzyludzkich.

Bezpieczeństwo ma kluczowe znaczenie w przestrzeni publicznej z różnych powodów. Są to często miejsca, w których ludzie gromadzą się w różnych celach, takich jak wypocząnek, transport i praca. Oznacza to, że z tych przestrzeni mogą korzystać osoby w każdym wieku i o różnych umiejętnościach czy wiedzy, z różnych środowisk czy kultur. Stanowić to może świetną przestrzeń do wymiany poglądów, opinii lub pomysłów. Niestety może być to też powodem nieporozumień, kłótni czy agresji. W bezpiecznej przestrzeni każdy powinien bez obaw przebywać i funkcjonować zgodnie z przyjętymi zasadami społecznymi. Wydarzenia z ostatniego dziesięciolecia pokazują, że projektowanie bezpiecznej przestrzeni publicznej i architektury nabiera nowego znaczenia. Pandemia COVID-19 czy wojna na Ukrainie pokazały, jak wiele kwestii należy ponownie przeanalizować.

Materiał i metody badawcze

Celem badań prowadzonych na Wydziale Architektury Politechniki Poznańskiej jest opracowanie katalogu działań projektowych zwiększających bezpieczeństwo w przestrzeni publicznej. Działania prowadzone są

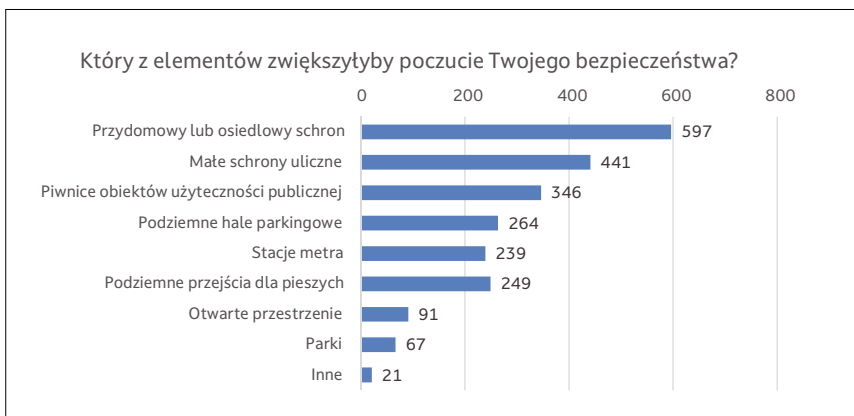
wielowątkowo, m.in. w zakresie kształtowania przestrzeni publicznej o wysokiej jakości i standardzie bezpieczeństwa, w zakresie percepcji przestrzeni bezpiecznych i niebezpiecznych, kształtowania przestrzeni wspólnych w budynkach mieszkalnych oraz użyteczności publicznej, jak również pomieszczeń i obiektów bezpiecznych: schronów cywilnych lub prywatnych (ang. *panic room*) i pokoiów bezpiecznych (ang. *safe room*).

Ustalając zakres terytorialny, kierowano się realnością zebrania materiału badawczego oraz niezbędną liczbą przypadków do przeprowadzenia badań i wizji lokalnych. Dlatego zdecydowano się na stolice polskich województw oraz wytypowane w celach porównawczych miasta zagraniczne (głównie europejskie, w tym ukraińskie). Zakres czasowy wyznaczony został od I wojny światowej (powstania obrony cywilnej) aż do czasów współczesnych.

Materiał badawczy zbierany jest przy użyciu analizy danych bibliograficznych i dostępnych w internecie; wizji lokalnych, dokumentacji fotograficznej, ankiet jakościowych, wstępnych ocen wartości architektonicznych przestrzeni publicznych oraz metody Research by Design¹.

Badania

Obrona cywilna ma struktury, których zadaniem jest zapewnienie bezpieczeństwa narodowego. Zgodnie z Konwencją genewską jest ochroną ludności przed zagrożeniami militarnymi i klęskami żywiołowymi [3]. Podobny wydzźwięk ma polskie ustawodawstwo².

Wykres 1. Badania dot. poczucia bezpieczeństwa w przestrzeni publicznej (częściowe wyniki)

¹ Research by Design – metoda badawcza opracowana na Wydziale Architektury w Delft, nazwa jest stosowana do różnych sposobów pracy, w której projektowanie i badanie są ze sobą powiązane [2].

² Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony RP.

Rys. 1. Betonowe barykady w centrum Essen, Niemcy; źródło: fot. autora

Powstała ona jako ochrona ludności przed bombardowaniem lotniczym zastosowanym podczas I wojny światowej. Jednak rozwój systemów obrony cywilnej można zauważyć podczas II wojny światowej oraz późniejszego okresu zimnej wojny. Zdecydowana większość obiektów to schrony przeciwlotnicze, pełniące funkcję miejsc bezpiecznych podczas nalotów. O wiele mniej jest schronów przeciwatomowych. Wynika to oczywiście z użycia bardziej zaawansowanych technologii, a co za tym idzie, wyższych kosztów ich budowy.

Lata pokoju oraz braku konfliktów na terenie Europy przyczyniły się do obniżenia gotowości oraz sprawności systemów obrony cywilnej w Polsce i wielu krajach [4]. Jest to duży problem, ponieważ schrony (osiedlowe, uliczne) wymieniane są najczęściej przez Polaków jako elementy zwiększające poczucie bezpieczeństwa (wykres 1.). Pozostałe miejsca wskazywane przez ankietowanych to piwnice obiektów użyteczności publicznej, podziemne parkingi, podziemne przejścia lub stacje metra³.

Wojna na Ukrainie omawiana jest szeroko w aspekcie relacji międzynarodowych oraz spraw wojskowych. Stanowi ona również ogromną lekcję dotyczącą zabezpieczenia ludności cywilnej, aktywowania sieci schronów oraz budowy tymczasowych ukryć. W sporządzonym przez Rządowe Centrum Bezpieczeństwa raporcie zidentyfikowano wyzwania dot. odporności stojące przed Ukrainą. Jest on również listą zadań stojących przed Polską, mających na celu zwiększenie naszego bezpieczeństwa. Wśród nich są: zaczynając od zaplecza prawnego i instytucjonalnego, zapewnienie ciągłości działania infrastruktury krytycznej, systemu edukacji i ćwiczeń społeczeństwa, budowa sieci schronów [5].

Kolejnym ważnym i aktualnym zagrożeniem są ataki terrorystyczne. Choć akty terrorystyczne znane są już od starożytności, to pod koniec XX wieku przybrały na sile. Jest to zagadnienie niezwykle złożone i dynamiczne. Potwierdzać to może fakt, że nie istnieje jedna definicja „terrorystów”. W samej

Unii Europejskiej obowiązuje 100 aktów prawnych definiujących akty terrorystyczne. Jednym z najważniejszych dokumentów jest Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/541 z dnia 15 marca 2017 r. w sprawie zwalczania terroryzmu⁴. Sama współpraca państw członkowskich w zakresie zwalczania terroryzmu została określona w Decyzji Ramowej Rady Unii Europejskiej z 13.06.2002 r. – Council Framework [6].

Złożoność tego problemu powoduje również, że nie sposób przygotować się na wszystkie jego oblicza. W zależności od jego rodzaju zagrożona może być tylko jedna jednostka, grupa, całe społeczeństwo lub naród. Terroryzm na przestrzeni wieków ewoluował, zmieniało się jego znaczenie, rola i zakres oddziaływania. Pod koniec XX wieku pojawił się terroryzm religijny, w którym akt przemocy ma znaczenie sakralne. Celem terrorystów jest wpłynięcie na władze lub opinię publiczną. A to oznacza, że skala tej przemocy jest również znacznie większa [7].

Takie ataki terroru jak: zamach na World Trade Center w Nowym Jorku 11 września 2001 r. (2973 ofiary), zamach w Londynie 7 lipca 2005 roku (52 ofiary), zamach w Madrycie 11 marca 2004 roku (191 ofiar śmiertelnych) czy zamach na jarmarku bożonarodzeniowym w Berlinie 19 grudnia 2016 roku (12 ofiar śmiertelnych) pokazują, jak ważne jest zapewnienie bezpieczeństwa w przestrzeni publicznej [8]. Jeszcze do niedawna zagrożenie atakami terrorystycznymi stanowiło jedno z najczęściej wymienianych wśród mieszkańców różnych krajów na świecie. Obecnie, w świecie popandemicznym, w dobie troski o stan środowiska, mniej niż 2% ankietowanych wskazuje terroryzm jako obawę [9].

Środki bezpieczeństwa publicznego mogą obejmować takie elementy, jak instalowanie oświetlenia i kamer bezpieczeństwa, zapewnianie służb ratunkowych oraz utrzymywanie bezpiecznych warunków dla pieszych i pojazdów. Niestety zwiększona kontrola przestrzeni publicznych spotyka się z szeroką krytyką ze strony opinii publicznej, w szczególności obrońców praw człowieka i swobód obywatelskich.

Ważną kwestią w aspekcie architektury jest też estetyka zabezpieczeń stosowanych na placach i ulicach miast. Duże betonowe barykady (rys. 1.) umieszczane pośrodku pasaży i deptaków są rozwiązaniami najczęściej zarówno tymczasowymi, jak i brzydkimi. Natomiast betonowe lub kamienne kule

³ Ankieta przeprowadzona w listopadzie 2022 roku na próbie 1000 Polaków.

⁴ Pełna nazwa: Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/541 z dnia 15 marca 2017 r. w sprawie zwalczania terroryzmu i zastępująca decyzję ramową Rady 2002/475/WSiSW oraz zmieniająca decyzję Rady 2005/671/WSiSW.

Rys. 2. Wysuwane z posadzki metalowe słupki ograniczające wjazd samochodom osobowym; źródło: fot. autora

albo stalowe słupki (rys. 2.) nie zatrzymają rozpędzonego autobusu czy samochodu ciężarowego. Niestety skuteczne systemy zatrzymujące duże pojazdy są zbyt kosztowne, aby instalować je wszędzie jako standardowe rozwiązanie.

Podsumowanie

Wyniki badań z lat 2021–2022 i ich analiza wskazują na konieczność kontynuowania badań w zakresie bezpieczeństwa przestrzeni publicznej, a także wypracowania narzędzi określających najlepsze lokalizacje nowych schronów obrony cywilnej. Stworzony na podstawie wyników badań katalog rozwiązań stanowić może ważną pomoc dla urbanistów, władz samorządowych lub krajowych. Wśród problemów, które wymagają dalszych badań i analiz, znajduje się temat pilnych interwencji w stan techniczny niektórych polskich schronów obrony cywilnej.

Bibliografia

- [1] Rosicki R., O pojęciu i istocie bezpieczeństwa, „Przegląd Politológiczny”, No. 3/2010, s. 24–32.
- [2] Hauberg J., Research by design: a research strategy; AE... „Lusofona Journal of Architecture and Education”, No. 5/2011, ISSN 1646-6756, s. 46–56.
- [3] Sikora K., Istota, zasady i struktura obrony cywilnej RP, „Studia Iuridica–Lublinensia” vol. XXIV, 1, 2015, s. 107–119.
- [4] Piłzys J., Obrona cywilna w Polsce. Współczesność i perspektywy, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2019.
- [5] Raport Wnioski i doświadczenia dla Polski wynikające z analizy odporności państwa na zagrożenia hybrydowe (podprogowe) i wojnę, Rządowe Centrum Bezpieczeństwa, Warszawa 2023.
- [6] Łuczowska M., Działania Unii Europejskiej w zakresie zwalczania terroryzmu, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2016, vol. 10, nr 2.
- [7] Wątek T., Pojęcie, geneza i klasyfikacja zjawisk terrorystycznych, „Securitologia” No 2/2018, e-ISSN: 2449-7436, s. 110–124.
- [8] Największe zamachy terrorystyczne XXI wieku, <https://wartowiedziec.pl/serwis-glowny/styl-zycia/22584-krwawo-terroryzmu-najwiecej-zamachy-terrorystyczne-xxi-wieku> [dostęp: 12.04.2023].
- [9] The Global Risks Report 2022, 17th Edition, Wyd. the World Economic Forum, ISBN: 978-2-940631-09-4, s. 24, wef.ch/risks22, 28.01.2022.

DOI: 10.5604/01.3001.0053.8940

PRAWIDŁOWY SPOSÓB CYTOWANIA

Siniecki Adam, 2023, Bezpieczeństwo w przestrzeni publicznej, „Builder” 10 (315).

DOI: 10.5604/01.3001.0053.8940

Streszczenie: Artykuł stanowi wprowadzenie do badań prowadzonych na Wydziale Architektury Politechniki Poznańskiej. Ich celem jest opracowanie katalogu działań projektowych zwiększających bezpieczeństwo w przestrzeni publicznej. Materiał badawczy zbierany jest m.in. przy użyciu analizy danych bibliograficznych i dostępnych w internecie; ankiet jakościowych, wstępnych ocen wartości architektonicznych przestrzeni publicznych oraz Research by Design. Wśród wstępnych rezultatów badań można wskazać konieczność pilnej poprawy sprawności struktur obrony cywilnej w Polsce, wypracowania narzędzi określających najlepsze lokalizacje nowych schronów obrony cywilnej, wypracowanie wytycznych projektowych bezpiecznej przestrzeni publicznej.

Słowa kluczowe: przestrzeń publiczna, bezpieczeństwo, obrona cywilna

Abstract: SAFETY IN PUBLIC SPACE. The article is an introduction to the research conducted at the Faculty of Architecture of the Poznań University of Technology. Their goal is to develop a catalog of project activities that increase safety in public space. Research material is collected from using the analysis of bibliographic data and available materials on the Internet; qualitative surveys, preliminary assessments of the architectural value of public spaces and Research by Design. Among the preliminary results of the research, it is necessary to urgently improve the efficiency of the Civil Defense structures in Poland, develop tools determining the best locations for new civil defense shelters, and develop design guidelines for safe public space.

Keywords: public space, security, civil defence